

Beat časa Koncept časa na primeru decembrskih praznikov in volitev 2002

NEŽA MREVLJE
Prešernova 3
SI-1000 Ljubljana

SARA PISTOTNIK
Miklošičeva 13
SI-1000 Ljubljana

BRIGITA ŠVIGELJ
Zupančičeva ulica 7
SI-1000 Ljubljana

KATARINA ŽUPEVC
Opekarska 37
SI-1000 Ljubljana

POVZETEK

(Pred)volilno in (pred)praznično decembrsko obdobje, obdobji prehoda, smo analizirali in primerjali predvsem na podlagi njune umeščenosti v čas. S tem so se pokazala njuna stičišča in razhajanja. Periodičnost obeh naj bi predstavljala stalnico v sicer linearni percepciji časa, ki med drugim razmejuje relacije časovnih dimenzij preteklosti, sedanjosti in prihodnosti. V navedeno se vpletata in prepletata javna in privatna sfera, med katerima meja ni jasno določljiva. Vse to pa ilustrirajo želje, izkušnje, percepcije in spomini posameznikov.

Časovne perspektive potemtakem pomenijo refleksijo družbene in individualne realnosti, ki se tvori na minulem, sedanjem in pričakovanem, kamor se dodatno vpleta konotiranje in pozicija tradicije na eni strani in dožemanje modernosti na drugi.

Ključne besede: prazniki, volitve, politika, čas, spomin, obdobja prehoda

ABSTRACT

TIME BEAT

THE CONCEPT OF TIME APPLIED TO THE DECEMBER FESTIVITIES AND THE 2002 ELECTIONS

The (pre)electoral and (pre)festive December period, both understood as transitional periods, are analyzed and compared primarily on the basis of their

temporal meaning. This reveals their common features as well as their differences. Their periodicality is supposed to represent a constant in the otherwise linear perception of time, which, among other things, delienates the relations of temporal dimensions of past, present and future. Crucial factors here are the public and private sphere, the dividing line of which is not clearly determinable. And all this is illustrated by desires, experience, perceptions and memories of individuals.

Temporal perspectives therefore represent a reflection on the social and individual reality constituted on the basis of the past, present and the expected, which is further enriched by connotations and traditional position on the one hand and the understanding of modernity on the other.

Key words: festivities, elections, politics, time, memory, transitional period

Beseda beat v glasbeni teoriji pomeni ritem, takt. V našem primeru smo ga aplicirali na koncept časa in ga razumemo kot narekujoč tok družbenega dogajanja, kar omogoča delovanje družbe in posameznika, hkrati pa je fonetični zapis besede ([bi:t]) istoveten s pojmom biti, s čimer zajamemo esence časa.

Razumevanje časa in odnos do njega nam lahko predstavlja okvir, skozi katerega je mogoče zajeti različnosti življenja in kulture v trajanju in razvoju. Predstavlja kazalec sprememb družbe in kulture ter je povezan z odnosom do sveta in okolja, delovanjem ljudi, njihovo zavestjo in predstavami (Makarovič 1995:347). Takšna perspektiva koncepta časa nam tako ponuja kontekstualni okvir interpretiranja artikuliranih vsebin prostora in časa. Zato lahko, osredotočeni na stališča posameznikov, rečemo, da njihovo vrednotenje in percepcija časa pomeni prevzemanje, povzemanje in posredovanje stanja duha časa in okolja.

Zgoraj zapisane trditve so bile temelj analiziranja in interpretiranja pogovorov z informatorji, ki so bili vezani na predsedniške volitve 2002¹ in na videnje (pred)prazničnega časa v decembru (Miklavž, Božič, Dan samostojnosti, Novo leto), ki ju opredeljujemo kot prehodni obdobji. V obeh sklopih intervjujev² so bili v osemdesetih odstotkih zajeti isti informatorji med seboj različnih profilov.³ Enotnost v prostoru – Slovenija – in v času – majhen časovni razmik med intervjuji pred volitvami 2002 (november) in prazniki v decembru – ter značilnosti obdobja prehoda tako predstavljajo realno izhodišče za primerjalno analizo.

¹ Na predsedniških volitvah 2002 je bilo devet kandidatov: Janez Drnovšek, Barbara Brezigar, France Arhar, Zmago Jelinčič, Anton Bebler, Lev Kreft, France Bučar, Jure Jurček Cekuta in Gorazd Drevenšek.

² Intervjuji so delo študentov Oddelka etnologije in kulturne antropologije (Urška Bajec, Ksenija Batič, Benjamin Bezek, Živa Bobek, Matic Bukovac, Ana Frlič, Maja Globočnik, Marija Jemec, Marjeta Jerovšek, Lidija Jularič, Neža Mrevlje, Jasmina Papič, Sara Pistotnik, Nina Rolc, Simon Smrkolj, Brigita Švigelj, Igor Žabjek, Katarina Župevc) v okviru vaje Popularna kultura in javne podobe pod mentorstvom Špele Pogorelec v študijskem letu 2002/03.

³ Intervjuji zajemajo posameznike različnih družbenih položajev, starosti, spolov, življenjskih stilov, nazorov in prepričanj, ki izhajajo iz različnih geografskih okolij. Razlikovali so se po obliki in izvedbi (strukturirani in prevladujoči nestrukturirani), ne pa po vsebini. Analizirali smo jih kvalitativno in po enotnih kriterijih.

Intervjuje smo zaradi bolj poglobljenega vpogleda na obravnavano temo sistematizirale s soočenjem razmišljanj informatorjev v/o obeh omenjenih obdobjih. Zanimale so nas predvsem relacije v času ter dojemanje le-teh. O družbenem in subjektivnem pomenu obravnavanih obdobji namreč lahko govorimo le skozi celoten časovni tok, saj edini možni zaključki temeljijo na primerjavi med različnimi časovnimi dimenzijami, preteklostjo, sedanostjo in prihodnostjo, med katerimi pa dodatna razmerja opredeljuje še pozicija tradicije in na drugi strani težnje modernosti oziroma smernice sodobnosti.

Če se navežemo na našo analizo, ugotovimo, da se tako volitve kot prazniki ponavljajo v točno določenih intervalih (predsedniške volitve na štiri leta in prazniki enkrat letno). Torej moramo kljub prevladujoči predstavi o linearnosti časa, v določenih segmentih upoštevati njegovo cikličnost. Ljudje so namreč bistven element družbe, so družba v polnem pomenu besede in zato za svoj obstoj potrebujejo predvidljivo strukturo, ta pa se utrjuje v cikličnem ponavljanju dogodkov. Politika in prazniki tako igrata pomembno vlogo v naših življenjih, saj na nek način urejajo delovanje družbe, tako v javni kot privatni sferi.

T(I)EMPO

Prilagajanja na fizično okolje in spremljanje ter vpliv naravnega cikla, med katera se umesti tako družbeno življenje kot življenje posameznika, pogojujejo idejo o času. Ta je potemtakem, kot pravi Barbara Adam "(...) element urejanja, socialno orodje za koordinacijo, orientacijo, regulacijo ter konceptualizacijo naravnega in družbenega dogajanja" (Adam 1990: 42).

Ob izkušnji časa moramo omeniti mnogoterost njegovih pojavnih oblik. Čas torej ni homogen v trajanju, vsebini, percepciji in je o njem nesmiselno na splošno govoriti. Vedno ga je potrebno umestiti v prostor, družbeno in kulturno okolje. Realizacijo časa, katero v širšem pomenu opredelimo kot družbeni čas (Gell 2001: 21), tako pogojuje družbeni konsenz in s tem postane njen konstrukt.

V tem okviru lahko najprej vpeljemo standardizacijo časa, saj je temelj strukturiranja življenja in s tem omogoča funkcioniranje družbe. Alfred Gell standardizacijo časa poimenuje simbolni čas; v mislih ima koledarske konstrukcije, katerih funkcija je predvsem zagotavljanje predvidljivosti, ki pa je predpogoj za interakcijo, stabilnost, red in s tem varnost skupnosti ter posameznika (Gell 2001: 52–54). "Koledarsko leto, ki ga lahko razumemo kot zaprti in vračajoči krog, je tako najdaljša enota socialnega cikla, ki uravnava ritmične strukture vsakdanjega življenja. Leto ima socialno funkcijo in socialno realnost, ki je navezana na naravo in se od nje tudi razlikuje" (Brumen 2000: 59).

Standardizacija časa, torej determinirana in ponotranjena družbena časovna shema, pogojuje družbenost časa in hkrati v družbi tudi nastaja. Vse to pa predstavlja skelet za časovna udejanjanja kot tudi možnosti za nadzor nad časovnimi vsebinami. Ta posegajo v kolektivno in individualno sfero, ki se prekrivata in dopolnjujeta ter vedno znova reinterpreterirata. "Religiozne, politične, gospodarske družbe, družine, skupine prijateljev, celo začasni shodi v salonu, v gledališki dvorani, na ulici – vsi imobilizirajo čas na svoj način (...)" (Halbwachs 2001: 140). Percepcija časa kot stanja duha se (re)konstruira v recipročni interakciji posameznikov, ki so vključeni v različne skupine hkrati. Te definirajo vsebine kolektivnega časa, ki pomenijo orodje za osmislitev sveta in umestitev posameznika v socialno okolje. Posameznik tako kot soakter povzema različne ideje, jih dopolnjuje z lastnimi in s tem tvori individualno predstavo resničnosti, ki pa lahko obstaja le znotraj družbene resničnosti (Douglas in Isherwood 1996: 41–44).

Ob tem se lahko navežemo na konstrukcijo časovnih perspektiv, ki prav tako nastajajo v družbeni resničnosti in so del individualnih svetov. Pretekla, sedanja in

prihodnja časovna dimenzija se kažejo kot kontinuiteta, v kateri si preteklost, sedanjost in prihodnost sledijo in tako tvorijo prepričljiv konstrukt linearnosti časa. Pri tem nam sedanjost pomeni točko, v kateri se preteklost ter prihodnost združujeta in obenem razmejujeta. Na časovni liniji sedanjost predstavlja izhodišče za konceptualizacijo tega, kar je bilo in tistega, kar bo.

Linearnost časa z izrazito progresivno naravnostjo je kreacija zahodne družbe. "Ideji Napredka običajno sledimo v preteklost do spopada med Starimi in Modernimi: vera v Napredek se je rodila tedaj, ko so si v zahodni Evropi drznili misliti, da so presegli preteklost in da je renesansa popolnoma in resnično končana" (Gellner 1999: 107). Citirani avtor navedeno še poudari, ko pravi da "(...) *na splošno* rečeno, kasnejše pomeni boljše, da kasnejše oblike človeštva težijo za tem, da bi presegle zgodnejše, in da obstaja globalni kozmični mehanizem ali načelo, po katerem se stvari nasploh izboljšujejo, pa ne s prehodom z ene stopnje na drugo, temveč z neskončnim stopnjevanjem izboljšav" (Gellner 1999: 107). Stremljenje k nenehnim inovacijam pogojuje usmerjenost družbe v prihodnost in s tem posledično tudi posameznika. To ustvarja splošno klimo hitenja in vzpostavlja večni občutek neuskklajenosti s časom.

Spiralnost spomina

Razlikovanje trenutka od trenutka je predstava poteka časa. V njem so nekateri dogodki in procesi v določenih kontekstih izbrani za pomembnejše in njih interpretacije so spomini. Ti so ovrednoteni z vidika sedanjosti in predstavljajo del konstruirane preteklosti skozi izbran niz segmentov minulega, ki tvori neprekinjeno in osmišljeno kontinuiteto. Od tega je odvisno videnje preteklosti, pozicija sedanjosti in vizija prihodnosti, kar pa je delno skupno tako skupnosti kot posamezniku. Spomini imajo torej bistveno vlogo v dojetanju časa oziroma so njegov element.

Pri tem se socialni spomini, skupni spomini neke manjše družbene celote, dopolnjujejo z izbranimi elementi širšega družbenega časa, ki skupnosti zagotavljajo orientacijo tudi izven meja njim lastnega kolektivnega prostora (Brumen 2001: 194). Preplet individualnih izkušenj, osebne zgodovine in interpretacij socialnega spomina pa tvori osebni spomin

Med spomini nekateri pomenijo ločnice v življenju posameznika in skupnosti, ki so lahko tudi obdobja prehoda. S spominjanjem teh dogodkov preteklost postane del vsakokratne sedanjosti. Družbeno in individualno utrjeni spomini postanejo predvidljive točke v času in potrjujejo predstavo o njegovi cikličnosti. Tej sprva sledimo v naravnem ciklu, kateremu se delno prilagodi, ga prekrije in nadgradi družbeni ciklični čas. O njem pa ne moremo govoriti enostransko, saj je na primer na državni ravni, cikličnost časa umetno vzpostavljena, z namenom zagotavljanja občutka obstoja države in njene legitimitnosti.

Kljub navideznemu vračanju k izbrani točki pa zavedanje nenehnega spreminjanja časa zanika statičnost in ponovljivost istega cikla. Torej, sheme morda ostajajo nespremenjene, vsebine pa se preoblikujejo z dodajanjem novih prvin starim, v kontekstu trenutnega časa in prostora.

"Kasnejše pomeni boljše ...?"

S ponavljanjem shem se oblikuje tradicija, ki teži k vzpostavitvi stalnic v času in pomeni kontinuiteto z resnično preteklostjo, preteklostjo, ki nam je znana (Hobsbawm 1997: 1). Tradicija v grobem predstavlja nenehne reinterpretacije spomina, ki se mate-

rializirajo v obliki simbolov znotraj določenih navad. Tradicija⁴ je oblika sodobnosti z razsežnostmi preteklosti. Gre za minule oblike življenjskih stilov, ki so v svoji spremenjeni obliki še vedno prisotni (Bogataj 1992: 12).

Vzpostavljena iluzija statičnosti, ki jo ustvarja tradicija s ponavljanjem praks, njihovim obnavljanjem in s spominjanjem, zagotavlja stabilnost, občutek cikličnosti pa predvidljivost. Stabilnost in predvidljivost zadovoljujeta potrebo posameznika in skupnosti po gotovosti, kar predstavlja protipol modernosti, ki se konstituira na podlagi razločevanja od preteklega, z zavedanjem in željo po nenehnih spremembah. Modernost kot koncept, ki se pojavlja v znanstvenih razpravah,⁵ namreč predstavlja povečevanje napredka, inovacij, moči in pomena Uma. Je temeljni postulat tako imenovanega zahodnega racionalističnega mišljenja, ki navedeno v svojih ortodoksnih oblikah pojmuje kot najvišji "civilizacijski dosežek" in ob tem zanemarja človekovo nagnostko plat ter svet narave.

Projekt modernosti tako stavi vse na prihodnost in je usmerjen k novostim, spremembam, in s tem vnaša tudi negotovost v razmišljanja o bodočnosti, ki nujno sledi sedanjosti in vse, kar je moč predvideti, je le njena drugačnost. Na eni strani je družbeni čas, s tem mislimo razsežnost časa kot sestavni element določene skupnosti, tisti, ki narekuje usmerjenost k inovacijam in napredku. Ta je možen, ker so možne spremembe, ki so sicer zaželeni in hkrati omejeni, saj bi prehitre in preštevilne podrle družbeni red (Gellner 1999: 107–114).

Relacije tradicija – modernost torej ne moremo izvzeti iz konteksta običajnih predstav o časovnih dimenzijah, ravno tako pa težko o njima govorimo ločeno, saj druga drugo definirata in sta s tem neizključujoči. Izhodišče za opredelitev obeh je sedanjost, vseeno pa se razlikujeta v vrednotenju in percepciji preteklosti ter prihodnosti. Tradicija poskuša vzpostaviti kontinuiteto med minulim in sedanjim s pomočjo ponavljanja za njo pomembnih elementov zaradi težnje po njihovi ohranitvi. Načeloma zavrača inovacije, ki bi pretrgale vez s preteklostjo, kar bi pomenilo grožnjo kontinuiteti in izbris določenega identifikacijskega segmenta. Tudi v prihodnosti ima tradicija težnjo po prisotnosti že ustaljenega, čeprav se vdoru novitet ne more in nekaterim noče izogniti.

Lastnost modernosti pa je očitna premočrtost in usmerjenost k nenehnim izboljšavam. Vsak naslednji trenutek v progresivni liniji časa naj bi prinesel pozitivno opredeljen napredek, do katerega je tradicija skeptična.

Torej če opredelimo sodobno tako imenovano zahodno moderno družbo kot tisti okvir, ki posameznika usmerja v prihodnost, katera naj bi nujno zagotavljala zaželen napredek in spremembe, se ob tem kaže paradoksalnost družbe in posameznika kot tudi njunih razmerij. Paradoks je posledica hkratnosti želje po spremembah in potrebe po stabilnosti ter zato težnje po kontinuiteti.

Dojemanja in sprejemanja preteklosti, sedanjosti in prihodnosti ter s tem tudi percipiranje tradicije na eni strani in modernosti na drugi se razlikujejo glede na kontekste. Ti v bistvu opredeljujejo stališča družbe kot tudi posameznika do časovnih vsebin v časovnih dimenzijah, ki lahko poudarjajo kontinuiteto ali preferirajo novosti.

Trdimo torej, da je zahodna družba sicer izrazito usmerjena k inovacijam, vendar pa imajo le-te, v določenih segmentih zaradi stremljenja k trajnosti in predvidljivosti, skoraj da negativne konotacije oziroma je njihova morebitna popolna sprejetost na širši

⁴ Bogataj sicer uporablja termin dediščina, ki pa ga lahko v našem kontekstu enačimo s pojmom tradicije, saj nam oba koncepta predstavljata pretekle pojave, ki imajo svojo kontinuiteto v (ne)transformirani obliki v sedanjosti. Torej je potrebno posamezne pojave historično opredeliti.

⁵ Začetek znanstvenega tematiziranja o konceptu modernosti predstavlja Lyutardova knjiga *La condition postmoderne* iz leta 1979.

ravni dolgotrajnejša. Prav tako je posameznik, ki je seveda umeščen v okvire svojega širšega in ožjega prostora ter časa, razpet med "starim" in "novim", do česar pa se v različnih kontekstih drugače opredeljuje.

Lahko govorimo o kontekstualnih relativizacijah časovnih vsebin in njihovih percipiranj. Torej ali je vedno dobro tisto, kar je že bilo, in ali skepsa vedno povzroča tisto, kar bo?

CIKEL

Standardizacija časa kot njegova racionalizacija oziroma manifestacija, ki družbi omogoča organiziran potek, nastaja prav v njeni realnosti in s tem postane tudi nujni del posameznikovega dojetja in delovanja. V njo se vklapljuje družbene vsebine, v našem primeru izpostavljen fenomen volitev.

Politika je "(...) dejavnost, ki regulira skoraj vsa področja življenja in dejavnosti neke skupnosti, naroda, države tako v sedanjem času kot tudi (dobro, srednje ali slabo zastavljeno) v prihodnosti" (Spahić 2000: 15). Pri volitvah gre za proces menjave vrednot, saj volivec za svoj glas "dobi" zavzemanje kandidata za njegove interese po volitvah, dobi pa tudi občutek tvorne participacije v političnem sistemu. Ob tem pa imajo volitve tudi pomembne povratne učinke na delovanje oblasti, ki so neposredni in dolgoročni (Ribičič 1996: 107).

Emocionalne interpretacije časovnih vsebin, ki prav tako predstavljajo pomemben element v življenju skupnosti in posameznika, so izrazitejše v (pred)prazničnem obdobju.

Mnogi avtorji (Kerševan, Rihtman – Avguštin, Miller ...), ki so se ukvarjali s fenomenom praznikov, vidijo izvor večjega dela tradicionalnih praznikov v magično-religioznem mišljenju, po katerem naj bi ljudje v prazničnih časih posnemali dejanja, ki so se v mitičnem času zgodila s pomočjo nadnaravnih sil. S tem ponavljanjem oziroma obnavljanjem naj bi po logiki magično-religioznega mišljenja vzdrževali in potrjevali neko naravno dogajanje (letni cikel) ali družbeno institucijo (oblast, družino) ter si tako zagotavljali varno prihodnost v pogojih znanih iz preteklosti. To je imelo za posledico ciklično ponavljanje postopkov, ki pa ni moglo kljubovati spremembam v družbenem in predvsem ekonomskem razvoju. Zato lahko trdimo, da imajo v današnji čas preneseni prazniki, ki so nastali v drugačnih razmerah, prenovljeno obliko. Po eni strani so zaradi enačenja preteklosti z varnostjo ohranili podobno formo, vendar pa se njihova vsebina in pomen prilagajata. S prevlado sodobnega mišljenja tudi večji del praznikov le še v spominu obnavlja neka (kvazi-zgodovinska) dejanja (Kerševan 1987: 405).

V obeh obdobjih se linearni in ciklični čas srečujeta. Njuna periodičnost se prekrije s premočrtno dojetim tokom vsakdana. Kljub temu da se v pojmovanju bistveno razlikujeta od vsakdana, pa le v njem lahko obstajata in s tem sta del njega. S svojo jasno umeščenostjo v čas tako postaneta samoumevni. "S svojim rednim ponavljanjem so koledarji in koledarske *fešte* tako pričakovane, da tonejo v vsakdan. (...) Koledar in koledarske ritme jemljemo kot nekaj samoumevnega, opazimo jih šele, ko se v njih in z njimi zgodi neka sprememba." (Rihtman – Avguštin 2001: 228).

Če volitve torej pomenijo racionalno raven družbe in so usmerjene v "boljšo" prihodnost, ki v tem primeru pomeni napredek, spremembe, inovacije in razvoj, nas to napeljuje k zaključku, da jih označujejo elementi modernosti. S tem postane vizija prihodnosti del vsakokratne sedanjosti, medtem ko prazniki v njo s svojimi tradicionalnimi prvinami vpletajo predvsem preteklost.

V obeh obdobjih, je tako pri posamezniku kot v družbi, moč zaslediti določeno dvojnost. Tako posameznik kot družba sta hkrati moderna in tradicionalna.

RDEČE GATE IN VOLILNI LISTIČ

Kriterij ločevanja in interpretiranja pogledov informatorjev na časovne parametre, ki so jih izražali v intervjujih v (pred)prazničnem času⁶ in ob predsedniških volitvah 2002, je bilo njihovo konotiranje preteklosti in prihodnosti s pozicije sedanjosti. Osredotočili smo se predvsem na izražanje želja, vrednot in mnenj, ki jih obravnavamo kot artikulacijo spominjanja, izkušenj ter predstav, definiranih v prostoru in času. Potrebno pa se je zavedati, da so razmišljanja in občutki v predvolilnem in (pred)prazničnem času izrazitejši ter intenzivnejši, saj je njihov namen vrednotenje preteklega mandata in minulega leta.

"Lahko bi bilo bolje"

Pomemben del oblikovanja družbene realnosti je tudi ideološko nadzorovan čas, katerega nezanemarljiv segment je konstruiranje preteklosti, torej zgodovine. Ta je zaporedno urejena selekcija in sinteza posameznih dogodkov, ki v določeni situaciji legitimirajo obstoječe družbene odnose ter stanje. Uradna zgodovina in izbrani družbeni dogodki so pojavi, ki ne morejo obstajati sami zase. Potrebna je obča ponotranjenost in s tem vsaj do neke mere sprejetost, s katero postanejo realnost. Šele v tej obliki bivajo v zavesti vseh nas in nas prisilijo, da imamo mnenje, refleksijo na podano dogajanje. Oblikovanje zgodovinske zavesti tako pomeni tudi namerno pozabljanje in tabuiziranje določenih zgodovinskih dejstev. Obstajajo pa dejstva, ki so lahko ali ki morajo biti znana. Ostalo je nepomembno. Zgodovina s tem postane vsiljena iluzija preteklosti in je konstrukt sedanjosti. Je orodje ideologij, ki s tem vzpostavljajo nadzor nad časom. "Razmišljanje o zgodovini (...) je razmišljanje o oblasti" (Debord 1999: 97).

Sprevrčanje razumevanja preteklosti v odnosu do sedanjosti in obratno, nam torej nakaže možne miselne manipualcije oziroma njihove realizacije, tako za načrtovanje prihodnosti kot za opravičevanje sedanjosti. Po Malinowskem "pomembnost preteklosti ni poudarjena zaradi lastnega obstoja in učinka, temveč zaradi svoje funkcije v sedanjosti" (Gellner 1999: 107–114).

Razmišljanja informatorjev v primeru volitev o pomenu preteklosti se pojavljajo večinoma v navezavi na sedanjost in prihodnost, s tem da je opazna izrazita usmerjenost v slednjo. Ob tem pa poudarjanje, da se na preteklost ne sme pozabiti. *"Preteklost temelji na, misl'm, o prihodnosti nečesa lahko sklepamo v veliki meri tudi iz preteklosti. Usmerjen mora [predsedniški kandidat] bit v prihodnost, samo je pomembna tud preteklost,"* je povedal petindvajsetletnik (1977, študent) in štiriinšestdesetletnica (1936, upokojena učiteljica) je izjavila: *"Torej k'kšne izkušnje, dobre izkušnje iz preteklosti, je nujno, da se jih tud upošteva, ampak drugač je pa boljš, da se v prihodnost usmerjajo. Absolutno v prihodnost. Poudarjanje kakšnih starih zadev v nedogled se mi zdi ne-bistveno."* Slednje besede napeljujejo tudi na v slovenskem prostoru izrazito prisotno obremenjenost s preteklostjo in diskurzom o spravi, vezanim na dogodke med in po drugi svetovni vojni. Ta se kaže bodisi kot nujna bodisi kot nepotrebna tema v javnih polemikah. *"Tole bi zih'r, da bi enkr't tele povojne, da bi se tele 'ldje enkr't sprav'l. Da se ne bi vleku skos tale sovraštvu. On [predsednik] bi mogu ... On bi mogu mal to pripomort. Jaz ne vem, kako bi. Da bi m'čk'n, da bi mal se pogovorl'. Veš, to je grozno."*

⁶ Fokus intervjujev je bilo celotno (pred)praznično obdobje, saj se je izkazalo, da bi razločevanje med dvema osrednjima praznikoma – Božičem in Novim letom – prineslo precej zapletov, ki pa niso nujni. Večina intervjuvancev govori o enotnem obdobju z enotno atmosfero (seveda pa je jasno, da so znotraj le – tega poudarki dani glede na subjektivni izbor).

Eni ljudje trpe zato. Da bi enkr't tud te, k' so tok trpel med vojsko pa še po vojski, da jim bi neki priznal. Da bi predsednik dal kakšno besedo, pa ... /.../," je mnenje triinšestdesetletnice (1939, upokojena gospodinja). Vendar pa so pogledi na tovrstno tematiko pretežno povezani s politično usmerjenostjo posameznikov.

V podporo tezam, ki trdijo, da politično-družbeni kontekst vzpostavlja družbeni čas, ki ga ideološko nadzira, lahko navedemo še nekaj argumentov. V politični preteklosti Slovenije, ki je bila znotraj socialističnega režima bivše Jugoslavije, sledimo nadzoru oblasti nad preteklostjo in sedanostjo kot tudi nad vizijo prihodnosti. Za slednje imamo v mislih posredovane okvire razmišljanj in pričakovanj, ki so "(...) predvsem ritualizirana oblika lojalnosti oblasti, ki z dajanjem smernic ureja prihodnost" (Makarovič 1995: 321). Vendar pa to ne gre omejiti le na pretekli režim, temveč lahko o takšnih paradigmah govorimo tudi v tako imenovani demokratični državi.

Izhodišče konotiranja prihodnosti je sočasnost. Dojemanje sedanje politične situacije, s strani informatorjev, bi lahko opisali z besedami sedeminšestdesetletnika (1935, upokojenec), ki jih je moč razumeti kot povzetek prevladujoče atmosfere: *"Lahko bi bilo bolje."* Prevladuje mnenje, da je v politiki potreben pogled naprej, saj se prihodnost lahko še oblikuje. *"/.../ prihodnost definitivno zaradi tega, ker preteklost je že bla, se je ne da spremenit. Na prihodnost se pa lohk vpliva,"* so besede šestindvajsetletnika (1976, lesarski tehnik). Kontradiktornost pa se pojavlja na nivojih, ko informatorji govorijo o spremembah in možnosti formiranja ter vplivanja na prihodnost, hkrati pa govorijo o njeni že jasni začrtanosti, ki ni v njihovih rokah. Primer tega je izjava enainpetdesetletnice (1951, srednja šola) o povolilnem času: *"Boljše življenje [po informatorinem mnenju naj bi volitve s spremembami pomenile izboljšanje kvalitete življenja] /.../ isto bo šlo naprej."* Tako je tudi moč zaslediti pasivnost in apatijo volivcev, ki poudarjajo, da sprememb po volitvah ne bo. *"Čisto nič. Mislim, niti ne vem. Tako ali tako je že vse zastavljeno. V NATO gremo, čeprav ljudem ni do tega, kot tudi v Evropsko unijo ... pot je jasna, ni važno katera lutka bo na vrhu,"* je o času po volitvah povedala šestindvajsetletnica (1976, študentka). Vizija začrtane in nespremenljive poti države je odraz nadzora nad časom, saj je med volivci močno prisotno zavedanje, da bo slovenska politika kljub vsemu izpeljala svoje cilje. Prevladuje torej mnenje, da je prihajajoči čas, pozicija in usmerjenost Slovenije in s tem posredno tudi življenje državljanov, že konstruirano in določeno.

Primer konstruiranja vsebin časovnih perspektiv je tudi sprememba letnega prazničnega cikla v bivši Jugoslaviji. Dekristjanizacija praznikov je potekala z uvajanjem novih praznikov oziroma prekritjem katoliških s posvetnimi. Nekateri običaji sakralnih praznikov so prešli v transformirani obliki na posvetne. Oblast se je tako ob koncu štiridesetih in v začetku petdesetih let "odrekla" praznovanju Božiča in nekatere oznake praznika so skozi čas prešle na Novo leto. Tovrsten prenos ikonografije, funkcije in pomenov običajev z Božiča na Novo leto je možno tolmačiti v sklopu ideoloških pritiskov (Rihtman – Avguštin 1992: 10). Zaradi takšnih tendenc politične elite so se praznovanja delila izključno na privatna in javna, katerih udeležba je pomenila lojalnost oblastnikom. Z zatonom socializma in z vzpostavitvijo nove tako imenovane demokratične države pa je zopet prišlo do transformacije prazničnega časa. Naj za primer navedemo praznovanje Božiča, ki je ponovno postal priznan kot praznik, ki ni več zaprt le v intimo doma.

Vendar pa večina informatorjev meni, da se v okvirih družbenega potenciranja praznikov njihov simbolni pomen izgublja. *"Gneča v trgovinah, kot bi se bližal konec sveta in ne prazniki,"* je povedala osemindvajsetletnica (1944, upokojena administratorka). To potrjuje tudi določena zbežanost v odgovorih informatorjev, saj ima za njih obdobje okoli Božiča izrazito družinski predznak, potrošniško potenciranje v

javnosti (mediji, Božički – prodajalci, prodajni katalogi, prevladujoča kombinacija rdeče in zelene barve, okrašenost mesta in trgovin ...) pa ima za posledico ravno nasprotno reakcijo. Razgaljenje, na primer Božiča, kot izrazito tradicionalno introvertiranega praznika povzroči izgubo osnovnega smisla, družinske intimne. Praznik se iz privatne sfere vedno bolj seli v javno in postaja površinski in razvrednoten.

Tako bodo, po napovedih informatorjev, razlike v javni sferi vedno bolj opazne. Večina meni, da zaradi začrtane usmeritve Slovenije praznično obdobje čaka še močnejša komercializacija in izguba vsebin, kar ocenjujejo kot negativno. Lahko pa omenimo še ostale konkretne spremembe, ki so jih informatorji omenjali le posredno in večinoma v povezavi s preteklostjo. Predvsem starejši informatorji izpostavljajo bistvene razlike v kvaliteti življenja, ki je pogojena z rastjo družbenega standarda od II. svetovne vojne naprej, pa tudi z osamosvojitvijo Slovenije. Omenjene so vse večje razlike v načinu praznovanja, tako v možnostih izbora daril kot tudi vseh spremljajočih elementov (hrana, pijača, prostor praznovanja, okrasitev, gledanje televizije, poslušanje glasbe). *"Razlike temeljijo na tem, koliko si lahko kdo privoščiti"*, je menila šestinpetdesetletnica (1948, ekonomski tehnik). Vendar pa omenjene novosti redko komu predstavljajo moteče spremembe, temveč ravno nasprotno, spremembe so dojete pozitivno.

"Pomembno mi je tako, kot je bilo, je in bo"

Če se osredotočimo na volitve ter prednovoletni praznični čas kot na obdobji prehoda le-ti ponujata možnost nadaljnje primerjave. Obdobji pomenita ločnici zato, ker v tem času ovrednotimo preteklost in načrtujemo prihodnost. "V teku leta je Božič trdna točka zato vsak posameznik ob Božiču [ali ob Novem letu] naredi letno bilanco doživetega in snuje bodočnost" (Rihtman – Avguštin 1995: 160).

Podobno volivcem pomeni čas predvolilnega boja in volitve same. Volitve tako predstavljajo simboličen premik celotne skupnosti v neko novo obdobje, ki naj bi trajalo vsaj do naslednjih volitev. Pri praznikih pa je obdobje prehoda v večji meri vezano na osebno raven. Na predvolilni in praznični čas so vezane želje, predvidevanja, upanja, obljube in strahovi. Z vrhuncem obdobja prehoda – Božič ali Novo leto oziroma volitve – kot sklepnim dejanjem naj bi se zaključilo staro in začelo novo.

Praznični čas, ki je v družbi še vedno dojet kot izrazito obdobje prehoda, naj bi označevalo predvsem nedelo, torej prosti čas kot vrednota, in zavedanje ločnice med minulim in pričakovanim. Informatorji ga danes doživljajo predvsem kot subjektivno prelomnico. To nam potrjujejo asociacije s katerimi so posamezniki označevali svoje postopke v obravnavanem času (nov začetek, vrhunec leta, analiza preteklosti in plani za prihodnost, notranji obračun, čas štetja, inventura, bilanca, osnutek za naprej, novoletni sklepi), kar najbolje ponazori mnenje štiriinpetdeset letne informatorke (1948, upokojena trgovka): *"Malo premisliš, kaj si naredil v prejšnjem življenju. Obračun s svojim delom."*

Na tem mestu pa moramo opozoriti, da smo kot pritrtilne razumeli tudi odgovore, s katerimi so intervjuvani zanikali lastno doživljanje prazničnega obdobja kot prelomnega, saj menimo, da že sam govor o temi pomeni podzavestno priznavanje le – te. Tako bi lahko izpeljali zaključek, da naj bi celotno obdobje pomenilo vez med preteklostjo in prihodnostjo ali po besedah dvainpetdesetletne informatorke (1955, socialna delavka): *"Božič je povezan s preteklostjo na verski način, saj je spomin na Jezusovo rojstvo, in s prihodnostjo, ker ti da upanja za naprej."* Oziroma bolj splošno: *"S preteklostjo, ker je del preteklosti, in s prihodnostjo, ker bo tudi del prihodnosti. (...) Pomembno mi je tako, kot je bilo, je in bo. Če ne, bo šlo vse falit"* (1962, socialna delavka).

V kontekstu (pred)volilnega časa, kot obdobja prehoda so informatorji zaključevali, da so spremembe na nekaterih področjih zaželeni. *"Grem na volitve zaradi boljše prihodnosti, sprememb, oziroma bi prihodnost morala biti boljše,"* je mnenje trinadvajsetletnice (1979, študentka). Vendar v realizacijo sprememb dvomijo, kar je vezano tudi na splošno prepričanje o nadaljevanju politične kontinuitete v Sloveniji, katere prekinitev pomeni eno izmed zelenih sprememb. Sedemindvajsetletnik (1975, študent) je rekel: *"Drugi razlog, zakaj ne bi volil Drnovška, je bolj pomemben, ki pa je res notranjepolitični in to je, da demokracija približno deluje tako kot trg, ki so si ga izmislil v kapitalističnem svetu. In eden od osnovnih predpogojev so čimpogostejše menjave katerihkoli vodilnih kadrov, vseh vodilnih kadrov. In to, kar se pri nas dogaja: en blok, ki se personificira v Drnovšku, delno tudi v Kučanu in obvladuje sceno na vseh področjih že deset let je po defaultu, to pomeni, da v takem stanju ne more biti demokracije. To je v nasprotju z demokracijo samo."*

Najbolj izpostavljen družbeni segment, ki bi se po mnenju informatorjev moral izboljšati, je področje sociale. V manjši meri bi to lahko trdili za gospodarstvo (kmetijstvo in gospodarstvo na splošno), dočimer želje po spremembah na drugih področjih niso bile poudarjene. Konkretizirani problemi s področja sociale so bili med drugim naslednji: skrb za brezposelne, zmanjšanje socialnih razlik, skrb za mlade, zdravstvo, boljša zaposlovalna politika in rešitev stanovanjskega problema. *"Nič se ne bo spremenilo, čeprav bi bilo treba marsikaj spremeniti tako v socialni, gospodarstvu, pa tudi šolstvu,"* je mnenje petinštiridesetletnice (1957, univerzitetna izobrazba). Enaindvajsetletnica (1981, študentka) pa je o tem povedala naslednje: *"Spremembe so potrebne pri osnovnih stvareh, kot so nezaposlenost in stanovanjski problemi."*

Zaslediti pa je mogoče usmerjenost posameznih informatorjev k izboljšavam, ki so očitno vezane na njihove življenjske situacije. Tako je na primer dvainšestdesetletnik (1940, osnovna šola) povedal: *".../, starejše bi morali upokojiti in mlajši bi se tudi lahko zaposlili."* Petindvajsetletnik (1977, osnovna šola) pa je rekel: *"Stvari bi morale generalno spremeniti. Zaposlovanje in socialno varstvo."*

Za razliko od volitev na splošno velja, da prazniki težijo k ohranjanju nekaterih tradicionalnih prvin, predvsem forme, in s tem pomenijo kontrast med neprestano spreminjajočim in razvijajočim se modernim svetom, z namenom strukturirati vsaj neke navidezno nespremenljive segmente socialnega življenja, ki so usmerjeni v preteklost (Hobsbawm 1997: 2). Vendar pa se kljub vsemu v veliki meri prilagajajo, največkrat z dodajanjem novih vsebin, trenutni družbeni situaciji, ki jo med drugim zaznamujeta globalizacija in odprtost slovenskega prostora. Poleg elementov, ki so počasi pronicali v vsakdanjost na vseh nivojih življenja in so se zato neopazno prilagodili in vključili v shemo praznikov (Božiček, Dedek Mraz), lahko opazimo tudi množično prevzemanje posameznih elementov, ki so izrazito zahodnjaški in zato zaenkrat še tuji ter zaradi prekratke prisotnosti neponotranjeni (potovanje v "tople kraje"). V izvornem okolju imajo ti elementi svoj pomen in bistvo, ki pa ga v tukajšnje okolje v enaki obliki ni moč aplicirati. Prevzeta tradicija,⁷ kot jo same imenujemo, je sestavljena iz starih praks, prilagojenih novim pogojem, in pomeni uporabo starih modelov v nove namene (Hobsbawm 1997: 5).

⁷ Hobsbawm vpelje termin izmišljena tradicija, vendar pa se je v našem primeru za povednejšega izkazal termin prevzeta tradicija, saj ne gre za popolnoma na novo izmišljene oblike in vsebine, temveč za prevzete in delno prilagojene novemu okolju.

Zato menimo, da je potrebno dotične intervjuje analizirati z določeno distanco, saj ti prevzeti elementi povzročajo konfuznost v sodobnem doživljanju praznikov in zato v mnogih primerih pomenijo prvo in edino asociacijo ob vprašanjih o odnosu do prazničnega obdobja.

Sedanje stanje izraža določeno pluralnost. Manjše število informatorjev ostaja neprizadetih ob prevzemanju novih konceptov praznovanja in zato sedanjega stanja ne doživljajo kot problematičnega. Še vedno doživljajo praznike kot čas, ki pogloblja medčloveške odnose ter poudarja osnovne krščanske vrednote. *"Vedno smo praznovali enako, na cerkven način ker smo verni. In nas sprememba režima ni motila"*, je dejal petinšestdesetletnik (1937, upokojeni kurjač).

Pri večini informatorjev pa je ob trenutnem dogajanju opaziti nezadovoljstvo. *"Trenutno stanje je grozno. Štirinajst dni prej se že govori, ampak nič o rojstvu Jezusa, samo o darilih, hrani..."*, je poudarila triinšestdesetletnica (1939, upokojena gosodinja). Ne strinjajo se s pretirano komercializacijo in tržno usmerjenostjo današnje družbe, ki sta prinesli več različnih posledic: Slovenci *"(...) pač hočemo slediti ostalim bolj "naprednim" narodom. Želimo biti moderni"*, se je izrazil dvaindvajsetletnik (1980, študentka). Navzven najbolj opazno je gotovo podaljšanje prazničnega obdobja, ki je prej obsegalo čas med 25. decembrom in 2. januarjem, danes pa ljudje praznično atmosfero dojemajo z zunanjimi obeležji tako imenovanega Veselega decembra, ki se manifestira v okrašenosti mesta in postavitvijo stojnic, in ki iz leta v leto variira (traja približno cel december). Večina to obdobje doživlja kot naporno, izrazito je pomanjkanje časa in hitenje. *"Prazniki so skomercializirani. So pretirana poraba energije, onesnaževanje okolja (svetloba), pretirano in nezdravo uživanje hrane in alkohola"*, je mnenje dvaindvajsetletnika (1980, študent). Celotno ozračje je zaradi tega napeto, čeprav ga nekateri doživljajo tudi kot prijetno pričakovanje.

"Danes imajo ljudje vsega dovolj"

Odnos do časa in prostora ter njuno razumevanje pa se ne odraža le v konstruiranju pomenov časovnih perspektiv in njihovih relacij, temveč so z njimi skladne tudi vrednote, ki so v različnih obdobjih (ne)pomembne.

V primeru volitev, natančneje ko govorimo o javnih osebah, ki naj bi posamezne vrednote poosebljale, in politiki, ki naj bi jih realizirala, nas sinteza podanih pogledov in predstav o posameznih predsedniških kandidatih napeljuje na zaključke, da so vrednotenja le-teh zelo determinirana. Poudariti je potrebno, da so se ob tem informatorji le redko neposredno nanašali na politično usmeritev posameznih kandidatov in še redkeje na njihove programe.

V pogledih informatorjev so prevladovali tako osebnostne lastnosti, videz in morda politična preteklost posameznih kandidatov kot tudi preferiranja posameznih vrednot, ki bi jih po mnenju informatorjev politične osebnosti morale personificirati, ter v manjši meri družbeno-politični ukrepi. Prav te vrednote v večji meri reflektirajo osebne vrednostne usmeritve informatorjev, ki pa ne nastajajo osamljeno, temveč v socialni interakciji. *"Estetske vrednostne sodbe reprezentirajo življenjsko držo in razodevajo več kot zgolj sodbe okusa. V sodbi, ki se manifestira skozi artikulacijo okusa, se torej skriva bistveno več. /.../ Izbira glasbe pomeni v bistvu tudi izbiro življenjskega okolja (in temeljnih idejnih smernic)"* (Muršič 2000: 337). Citat se sicer nanaša na izbiro glasbe kot elementa oziroma odraz ideologije in življenjskega stila, vendar pa menimo, da politična prepričanja in pripisovanja kvalitet političnim akterjem pomenijo prav isto – odraz temeljnih idejnih smernic posameznika in okolja.

Na drugi strani pa poudarjanje posameznih moralnih opredelitev kandidatov samih, pomeni reflektiranje norm ciljne publike. Prav zaradi tega bi politično kampanjo oziroma politični marketing lahko primerjali z marketinškimi akcijami, kjer na trg stopajo kandidati s svojimi idejami v obliki ponudbe, ki želi ustrezati potrošniku, v tem primeru volivcem. Tehnike politične propagande, ki kreira predstave volivcev o javnih osebah in le-te poustvarja po njihovem okusu, so medijski nastopi, strategija odnosov z javnostmi, oglaševanje, celostna podoba in širjenje govoric, namerno povzročanje afer, itd. (Jančič 1996 : 75).

Časovna perspektiva, "personificirana" in vezana na posamezne kandidate, je bila najbolj očitna pri obeh favoritih, Janezu Drnovšku in Barbari Brezigar. Prvi, v slovenskem političnem prostoru in med volivci, pomeni kontinuiteto, varnost in izkušnost, kar so nekateri informatorji podali kot argument za svojo izbiro. Barbara Brezigar pa je predstavljala spremembo. Koncept časa in sprememb v širšem družbenem prostoru, se je tako, na primeru omenjenih kandidatov, zožil na politične akterje, na mikroraven. Pomen politične ali poklicne preteklosti ter pozicija posameznega subjekta v politiki in s tem njegove vrednote, očitno med informatorji veljajo za relevantne. Zgovoren je primer enaindvajsetletnice (1981, študentka): *"V bistvu mi največ pomeni to, da za tistega, ki ga voliš veš, da je predvidljiv. Da ima že izkušnje na tem področju, da veš, kaj lahko od njega v prihodnje pričakuješ. Tako, da se ponavadi odločam za neko politično javno že znano osebo. Za katero veš, kako deluje in kam je usmerjena. /.../ Ne zaupam ji [Barbari Brezigar] že zaradi tega, ker prihaja iz vrst državnih tožilcev, ki so odraz vlade. Ne maram ljudi, ki tako čez noč zamenjajo barve in s tem vrednote. So pa tudi stvari, ki jih moraš protokolarno kot predsednik obvladati. Za to so potrebne izkušnje. /.../ Vedno izvoliš nekoga za katerega predvidevaš, da ima podobne predstave in podobne vrednote kot jih imaš ti. Se pravi, da ima podoben način življenja. Voliš na podlagi tega, da se lahko z njim identificiraš. Vsekakor je pomembno, da je pošten, kako deluje in na kakšen način deluje."*

Ob predsedniških volitvah so volivci razmišljali pretežno o kandidatu kot osebnosti, ki bo državo predstavljal, kot je to karikirano povedal šestindvajsetletnik: *"Zdej, če ma pač sestanek s predsedniki, si oni pač naredijo določeno sliko na podlagi osebe o državi."* To pa ni le odraz njihovih predstav in mnenj pridobljenih preko mehanizma političnega marketinga temveč je odraz volivcev kot osebnosti in volivcev kot subjektov, vpetih v prostor in čas.

Vrednote in lastnosti, ki so jih informatorji v povezavi s predsedniškimi kandidati izpostavljali, so vezane na javno funkcijo kandidatov (izkušnje v politiki, zaupanje v svojo državo in narod, govorniške sposobnosti, zavzemanje za splošno blaginjo države, prepoznavnost v širši in ožji javnosti, ugled med političnimi strankami, prihodnost, napredek, razvoj države itd.) ali/in na njegove osebne karakteristike (poštenost, zanesljivost, umirjenost, korektnost, radovednost, prijetnost, iskrenost, odprtost, razgledanost, razsodnost, doslednost, prepričljivost, vztrajnost, itd.). Vezane pa so lahko na vrednote, ki naj bi jih predsednik tako imenovane demokratične države posebej (svetovljanstvo, tolerantnost, enakopravnost, visoke etične in moralne norme, svoboda, itd.).

V primeru volitev se želje volivcev – informatorjev kažejo skozi zgoraj omenjene vrednote, v (pred)prazničnem času izražene želje pa so odsev vrednot posameznika. *"(...)* prazniki [so prav tako] izrecno in simbolno usmerjeni v sedanost in prihodnost. Izraz te usmerjenosti pa so prav čestitke (sedanjost) in izražanje dobrih želja (za prihodnost). [Vendar pa je] izrekanje čestitk in dobrih želja še posebej v ospredju pri praznikih, ki se ne vežejo na neke zgodovinske dogodke, ampak so zasidrani v naravnem življenjskem toku, od rojstnih dni do Novega Leta. V splošnem pa vsi prazniki vključujejo (ko)memoriranje, čestitke in izražanje dobrih želja." (Kerševan 1987: 405)

Želje, izražene ob obravnavani priložnosti, temeljijo na dveh različnih, a hkrati v svojem pozitivnem namenu podobnih osnovah. Kot prve naj omenimo tiste, ki so v splošni zavesti sprejete kot skupne, na nek način determinirane kot stalne in zato obvezujoče. Namenjene so skupnemu (ožjemu in širšemu) dobremu in obsegajo vrednote kot so sreča, zdravje, zadovoljstvo, mir in ljubezen. Gre za abstraktne pojme, ki so v družbi zakoreninjeni kot družbeni ideal, vendar niso pogojeni le z delovanjem posameznika samega. Ne glede na materialno usmerjenost sodobne družbe informatorjem zgoraj omenjene vrednote, ravno zaradi svoje neoprijemljivosti in njihove nezmožnosti vpliva na dosego le-teh, predstavljajo večno idealizirane cilje, ki pa ne pridejo do izraza le v (pred)prazničnem obdobju, ampak so prisotni tudi ob drugih priložnostih, kot je na primer rojstni dan, god, poroka, opravljena matura...

Praznične želje pa ne obsegajo le abstraktnih pojmov temveč se nanašajo tudi na popolnoma subjektivne cilje v prihodnjem letu posameznika. Te zajemajo najrazličnejša področja osebnega življenja, pač glede na to, čemur vsak posameznik pripisuje največjo vrednost. To najbolje prikazuje mnenje šestindvajsetletnice (1976, študentka): *"Želim si, da se vpišem redno naprej na študij in naredim vse izpite do septembra ter da imam po dolgem času spet počitnice. Želim si tudi, da si najdem službo, da potujem, ter da doštudiram zraven. Da imam normalno življenje in da mi študij ni hendikep."*

V tem obdobju pa je opazno vsiljevanje novih vrednot s strani medijev (kako naj bi bilo in kako mora biti), ki jih posamezniki ne sprejemajo kot lastne, temveč kot prisilo praznovanja v skladu z novimi vedenjskimi normami prazničnega časa, te postajajo uniformne, kar najbolje ponazori mnenje dvaindvajsetletice (1980, študentka): "(...) jih veliko praznuje Božič, ker je na primer na TV-ju to tako lepo videti, pa seveda če je tisočkrat prikazano, da jim je že prišlo v kri."

Odgovori, ki so se pogosto ponavljali, so se navezovali na točno določene vzorce, kot so: dojemanje zabave kot prisile, zmenki ob kuhanem vinu "samo zaradi prazničnega vzdušja", prisila v nakupovanje in redefiniranje bistva obdarovanja. Ideja simboličnega darila je postala simbolična. *"Ker so danes ljudje bogatejši, bi, če bi kaj kupila slabega, to bilo za njih ponižanje. Bolje ne dati nič, kot dati nekaj slabega. Danes imajo ljudje vsega dovolj(...)"*, je poudarila petiinpdesetletnica (1947, osnovna šola). Vse naštetje je vzrok pregovorni nepopisni gneči na vseh področjih družbenega in hkrati družabnega življenja (nakupovalni centri, pošte, banke, javne površine, gostinski lokali...).

ZAČETEK KONCA

Očitno stičišče (pred)volilnega in (pred)prazničnega časa je vsekakor opredeljevanje njiju kot prehodnih obdobj, ki se odvijata na različnih ravneh. Če so volitve prisotne predvsem na nekem družbenem oziroma državnem nivoju, ki jih usmerjajo pretežno racionalne odločitve posameznikov in določenih skupin, potem prazniki v večji meri pomenijo prestop v zasebni sferi in je pri njih izrazitejši emocionalni moment. Kljub temu, da naj bi bili obdobji v družbeni in individualni zavesti skonstruirani kot prehoda v novo stanje, pa se pričakovane spremembe največkrat ne udejanjijo temveč ostanejo na ravni abstrakcije. Ob tem se postavlja vprašanje njune dejanskosti. Torej ali ti v družbeni realnosti zares obstajajo, so le njen simbolični element ali pa so zaradi pripisanega pomena le navidezni. Tako najverjetneje, tudi zaradi specifik našega političnega prostora, misliti ločnice večinoma pomeni umišljati si ločnice.

V obeh primerih se kaže periodično ponavljanje, ki je vpeto v širši okvir družbenega časa. Predvidljivost dogodkov omogoča navidezno stalnost in zagotavlja delovanje družbe v linearno koncipiranem času. V njem vedno znova nastajajo spomini, ki so vezani na izkušnje v preteklosti, in v prihodnost usmerjene želje. Zaradi težnje po

spremembi stanja so tako volitve kot tudi obravnavani prazniki v razmerju do preteklosti in sedanjosti, usmerjeni predvsem v prihodnost. Želje, izražene v obravnavanih obdobjih, se razlikujejo predvsem glede na njihov doseg v časovnem okvirju. Natančneje menimo, da so želje ob volitvah umeščene v abstraktno pojmovanje prihodnosti in s tem v daljše časovno obdobje. "*Upanje na boljši jutri!*" Prazniki pa so ravno zaradi osebne komponente osredotočeni na konkretno prihodnost v prihajajočem koledarskem letu. Izražene želje so na eni strani uresničljivi cilji (diploma, selitev, počitnice...), popolnoma odvisni od posameznika samega, na drugi pa zajemajo pojme, ki so v današnjem času dobili pridih vrednot in so le delno odvisni od posameznikove volje in delovanja (zdravje, sreča, ljubezen, mir...).

Volitve naj bi delovale v imenu "javnega dobrega", torej jih lahko projeciramo predvsem na širšo skupnost, saj jih le redko kateri posameznik (verjetno le predsedniški kandidat in njegova ožja okolica) dojema kot nekaj neposredno osebnega oziroma nekaj, kar bo samo njemu prineslo boljšo prihodnost. Želje po boljši prihodnosti so prisotne, vendar so usmerjene v izboljšavo skupne situacije in s tem posredno tudi posameznikove. Obratno je z obravnavanimi prazniki, ki jih ljudje primarno ne povezujejo s širšo družbo ali državo. Natančneje, prazniki, ki jim kaj pomenijo, ostajajo na osebni, intimni ravni in jih praznujejo v sklopu družine in najožjega kroga prijateljev. Dasiravno so usmerjeni v zasebnost, so občutki oziroma želje posameznikov do določene mere tako splošni, da jih lahko označimo kot obče človeške. Torej se v tem primeru želje projecirajo iz osebnih na skupne. Z naraščajočim pomenom potrošništva se v današnji kapitalistično obarvani družbi javno vse bolj vpleta v privatno. "Naši prazniki odsevajo in podpirajo potrošniško industrijo znotraj kapitalističnega političnega sistema" (Santino 1996: 4). Torej je razločevanje med privatnim in javnim težko in se je nemogoče izogniti razmišljanju o medsebojni prepletenosti, tako pri volitvah kot pri praznikih.

Občutenje razmerja med modernostjo in tradicijo ne pomeni merila gibanja med minulim in pričakovanim, temveč predstavlja predvsem kriterij kvalitete stanja, pri čemer pa njun pomen glede na zorni kot in kontekst opredeljevanja variira. Tako sta lahko pozitivno in negativno sprejeti. Tradicija je tako lahko konzervativna ali vrednota, modernost pa ni nujno napredna kot tudi ne nasilna prekinitvev kontinuitete. V okviru prazničnega časa sledimo tradiciji kot vrednoti, ki se novitetam sicer upira, nekatere pa ne le sprejema temveč so celo zaželeni (na primer izboljšanje kvalitete življenja). Prav spremembe pa naj bi v kontekstu volitev predstavljale, kot so to poudarjali informatorji sami, zaželenost in nujnost. Vendar to ne sme pomeniti zanikanja in pozabljanja preteklega.

KONEC

(Pred)volilno in (pred)praznično obdobje, obdobji prehoda, smo analizirali in primerjali predvsem na podlagi njune kontekstualne umeščenosti v čas. S tem so se pokazala njuna stičišča in razhajanja. Periodičnost obeh naj bi predstavljala stalnico v sicer linearni percepciji časa, ki med drugim razmejuje relacije časovnih dimenzij preteklosti, sedanjosti in prihodnosti. V navedeno se vpletata in prepletata javna in privatna sfera, med katerima meja ni jasno določljiva. Vse to pa ilustrirajo želje, izkušnje, percepcije in spomini posameznikov.

Časovne perspektive potemtakem pomenijo refleksijo družbene in individualne realnosti, ki se tvori na minulem, sedanjem in pričakovanem, kamor se dodatno vpleta konotiranje in pozicija tradicije na eni strani in dojemanje modernosti na drugi.

Bibliografija

- Adam, Barbara
1990 *Time and Social Theory*. Cambridge: Polity Press.
- Bogataj, Janez
1992 *Sto srečanj z dediščino na Slovenskem*. Ljubljana: Prešernova družba.
- Brumen, Borut
2000 *Sv. Peter in njegovi časi: Socialni spomini, časi in identitete v istrski vasi Sv. Peter*. Oranžna zbirka. Ljubljana: Založba – *cf.
- Debord, Guy
1999 *Družba spektakla: Komentarji k družbi spektakla, Panegirik*. Ljubljana: ŠOU, Študentska založba.
- Douglas, Mary in Isherwood, Baron
1996 *The World of Goods: Towards an Anthropology of Consumption*. New York: Routledge.
- De Coppet, Daniel, ur.
1992 *Understanding Rituals*. London: Routledge.
- Gell, Alfred
2001 *Antropologija časa: Kulturne konstrukcije časovnih zemljevidov in podob*. Ljubljana: Študentska založba.
- Gellner, Ernest
1999 *Antropologija in politika: Revolucije v svetem gaju*. Ljubljana: Studia humanitatis.
- Halbwachs, Maurice
2001 *Kolektivni spomin*. Ljubljana: Studia Humanitatis.
- Hobsbawm, Eric in Ranger, Terence
1997 *The invention of Tradition*. Cambridge: University Press.
- Jančič, Zlatko
1996 *Celostni marketing*. Ljubljana: FDV, Zbirka znanstvena knjižica.
- Kerševan, Marko
1987 'Božič?' V: *Teorija in praksa*. 24(3–4). Str. 401–412.
- Luhmann, Niklas
1998 *Observations on Modernity*. California: Stanford University Press.
- Makarovič, Gorazd
1995 *Slovenci in čas: Odnos do časa kot okvir in sestavina vsakdanjega življenja*. Ljubljana: Krtina.
- Muršič, Rajko
2000 *Trate vaše in naše mladosti 2: Zgodba o mladinskem in rock klubu*. Ljubljana: Subkulturni azil.
- Vogrinc, Jože, Rošker S., Jana in Saksida, Amanda, ur.
2000 *Prestop: Spominski zbornik Iztoka Saksida – Saxa*. Ljubljana: Oddelek za sociologijo kulture, Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani.
- Ribičič, Ciril
1996 *Prednost*. Ljubljana: ČZP Enotnost.
- Rihtman Auguštin, Dunja
1992 *Knjiga o Božiču: Božič i božični običaji u hrvatskoj narodnoj kulturi*. Zagreb: Golden marketing.
- 2001 *Etnologija i etnomit*. Zagreb: ABS95.
- Santino, Jack
1996 *New old – fashioned ways: Holidays and popular culture*. Knoxville: University of Tennessee Press.
- Spahić, Besim
2000 *Politični marketing: Besedna in slikovna predvolilna vojna*. Ljubljana: Študentska založba.
- Miller, Daniel, ur.
1995 *Unwrapping Christmas*. Oxford: Clarendon Press.
- Van Gennep, Arnold
1960 *The Rites of Passage*. Chicago: The University of Chicago Press.
- Šmitek, Zmago in Brumen, Borut, ur.
2001 *Zemljevidi časa: Zbornik ob 60. obletnici Oddelka za etnologijo in kulturno antropologijo*. Ljubljana: Županičeva knjižnica, Oddelek za etnologijo in kulturno antropologijo.

Zonabend, Françoise

1993 *Dolgi spomin: Časi in zgodovine v vasi*. Ljubljana: Studia Humanitatis.

Zorič, Snježana

1991 *Obred i običaj: Prožimanje religijskog i običajnog u kontekstu liturgijske godine*. Zagreb: Zavod za izraživanje folkora.